

ÇATALHÖYÜK ARAŞTIRMA PROJESİ 2010 SEZONU KAZI RAPORU

T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne desteklerinden dolayı ve himayesinde çalışmalarımızı yürüttüğümüz Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'ne teşekkürü borç biliriz. Ayrıca teşekkürlerimizi 2010 yılı kazı temsilcimiz Soner Ateşoğulları'na da iletmek isteriz.

Londra Üniversitesi (İngiltere) ve Stanford Üniversitesi'ne (ABD) bağlı bulunan akademisyenlerden oluşan uluslararası ekip Çatalhöyük kazılarında 1993 yılından beri arkeolojik çalışmalarını yürütmektedir.

Projenin ana sponsorları Yapı Kredi ve Boeing'dir. Bir başka sponsorumuz ise Shell firmasıdır.

2010 yılı kazı sezonu şu kurumlardan sağlanan fonlarla gerçekleştirilmiştir: Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Stanford Üniversitesi, Küresel Kültür Mirası Fonu, Londra Üniversitesi, Türk Kültür Vakfı, Poznan Üniversitesi, Gdansk Üniversitesi, SUNY Buffalo and Templeton Fonu.

Projenin akademik ortakları şunlardır: Selçuk Üniversitesi, Stanford Üniversitesi, Londra Üniversitesi, Adam Mickiewicz Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi.

Arka Plan

Çatalhöyük, Çumra, Konya yakınlarında önemli bir Neolitik yerleşmedir. 9000 yıl önce ikamet edilmiş olan bu geniş kentte yaklaşık 8000 kişinin yaşadığı düşünülmektedir. Sokaklar mevcut değildir ve burada yaşayan insanlar evlerin çatılarından geçişi sağlamışlar ve ayrıca evlerin içine de bu çatılar aracılığıyla girmişlerdir. Evlerin içinde Çatalhöyük sakinleri tarafından yapılan ve binlerce yıldır korunan, duvar resimleri, kabartmalar ve oyma işleri mevcuttur. Bu alandaki sanat, ilk defa James Mellaart tarafından 1960'lı yıllarda keşfedilmiştir. Yeni kazıların, 1993 yılında tekrar başlamış olup, 2018 yılına kadar, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün nezaretinde ve T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle devam etmesi planlanmaktadır. Yeni kazılar, modern bilimsel teknikleri kullanarak Çatalhöyük sakinlerinin yaşamlarını yeniden yapılandırmayı hedeflemektedir.

Çatalhöyük'te 25 yıl sürmesi planlanan yeni dönem kazılarının uzun dönemdeki amacı, bu yerleşim yerindeki inceden inceye işli, sembolik üretimin, çevresel, ekonomik ve sosyal bağlamıyla birlikte ele alınıp yorumlanmasıdır. Şu soruların cevaplarını bulmayı amaçlamaktayız: üretim, sosyal ilişkiler ve sanat, eviçi üretimin dışında nasıl organize edilmiştir? Bu organizasyon zaman içerisinde nasıl gelişmiştir? Çatalhöyük'ün sosyal coğrafyası, baskın ev ünitelerinin çevresinde kümelenen ev gruplarından mı oluşmuştur yoksa sosyal ve ekonomik hayat bir merkeze bağlı olmadan, eşitlikçi ve bağımsız ev içi üretimiyle mi sürmektedir? Taş buluntular ve çanak çömlek buluntular üzerinde yapılan çalışmalar ile değişen mimari yapının özelliklerine bakılarak, merkezîyetçiliğin ve uzmanlıkların zaman içerisinde artmış olduğuna yönelik bir takım öneriler yapılmıştır.

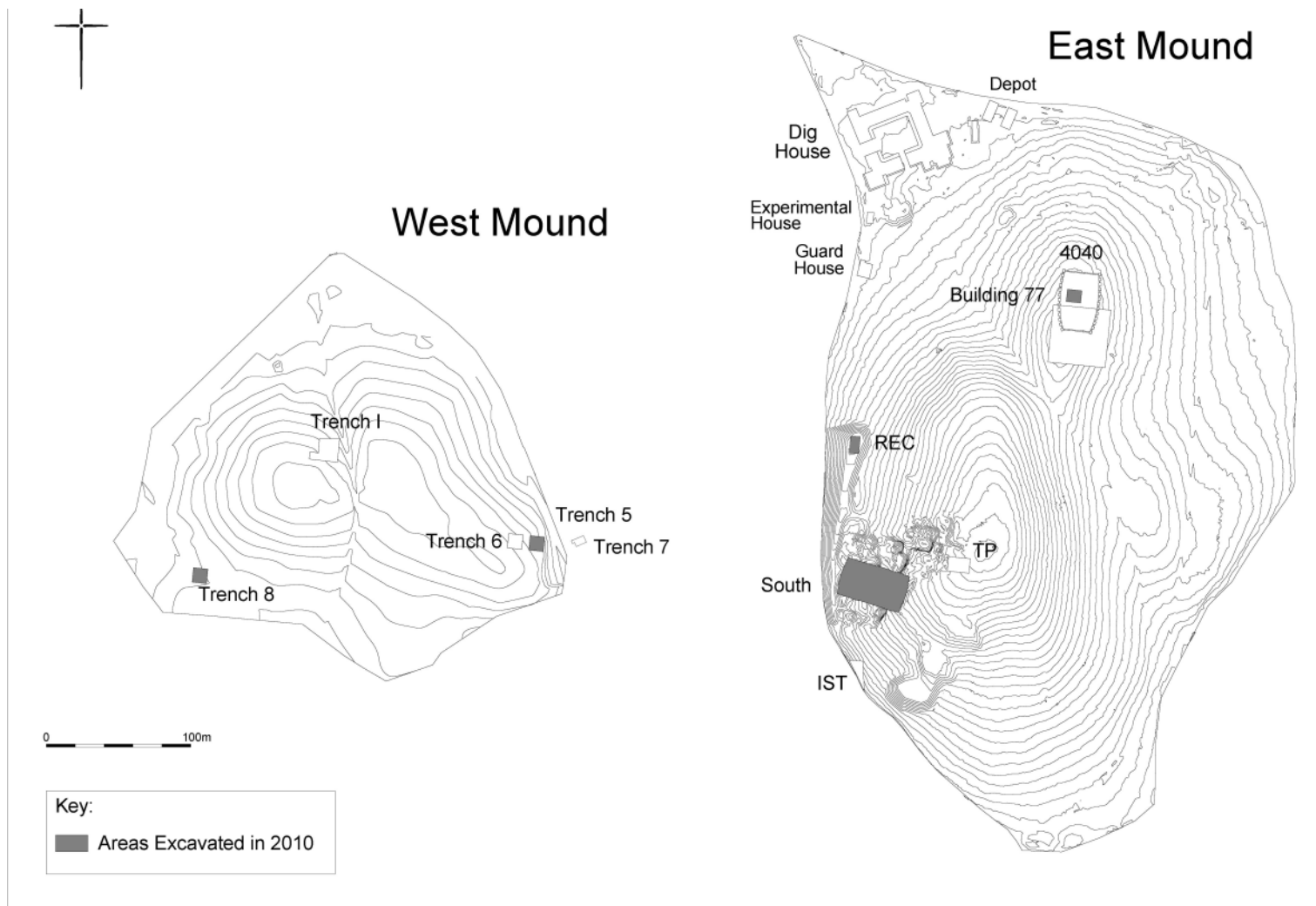
Odaklandığımız bir başka konu da, alan içerisinde zamansal (dikey) olarak değişen yapıların dikkat çekici özelliklerini anlamaya çalışmak olmuştur. Bazı binaların içerisinde diğer binalara oranla çok daha fazla sayıda gömüt olduğu tespit edilmiştir. Yerleşimde dikey tabakalanmaya baktığımızda uzun süre bu binaların aynı şekilde üst üste yeniden yapılandığı görülmektedir. Orta Anadolu'daki Neolitik yerleşimlerdeki belirleyici özelliklerden biri de (bakınız Aşıklı Höyük-Esin ve Harmankaya 1999), yeni binaların, eski binaların yıkılmasıyla geriye kalan duvarlar üzerine kurulmasıdır ve böylelikle üstüste dizelenmiş 5 ya da daha fazla bina, yükselen bina kolonları oluşturmaktadır.

Ve buradan çıkan soru şudur; neden yalnızca bazı evler süregelmiştir? Belki de bazı evler, üretimde daha başarılıdır. Belki de bu süregelen evler bir ritüelin parçası olarak 'tarih evleri' olmuşlardır. Bu durumda, ev içerisinde gözlemlenen ayinsel uygulamaların (ölü gömme, başların vücuttan ayrılması, duvar resimleri, oymalar, figürinler) bu ev dizininin en alt aşamasından beri diğer evlere nazaran bir farklılık göstermesi beklenir.

2010 Kazı Sezonu'nda Yapılan Çalışmalar

171 araştırmacı ve öğrenci ile 20 yerel çalışan, 11 Haziran ile 3 Eylül tarihleri arasında Çatalhöyük 2010 kazı sezonunda faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Buna ek olarak kazı, 21 ziyaretçi tarafından ziyaret edilmiş olup, geçtiğimiz sezon içerisinde 2 seminer ve de bir konferansa ev sahipliği yapmıştır. Ekibimiz, İngiltere, Amerika, Fransa, Almanya, Kanada, Sırbistan, Avustralya ve Polonya'dan gelen akedemisyen ve öğrencilerin, Selçuk Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi'nden meslekdaşlarımıza katılmasıyla oluşmuştur. Bu yılki yeni kazı Başkanı Yardımcımız Çanakkale Üniversitesi'nden Dr Onur Özbek olmuştur.

2010 kazı sezonunda iki ana hedef öne çıkmıştır. Birincisi, kazıcıların ve laboratuvar ekiplerinin, 2000 ile 2008 yılları arasında gerçekleştirdikleri çalışmaların özetlerini raporlar halinde yazıya dökmeleridir. Bu kazı sonrası süreçte (2009-2011) 4 volüm halinde bir yayın çıkarmaya yönelik çalışmalar yapılmış ve 2010 yaz süresi boyunca ön raporlar dinlenmiş, tartışılmış ve 2011'de bitirilmesi beklenen raporların son hali hazırlanmaya başlanmıştır. Bir başka hedef ise, Doğu ve Batı Höyüklerdeki kazıların devam etmesi olmuştur. Doğu Höyük'te 4040 ve Güney Alanları kazılmıştır (Figür 1) ve Batı Höyük'ün Kalkolitik tabakalarında iki ekip kazı yapmıştır-birincisi SUNY Buffalo ve Berlin Açık Üniversite ekibi (Peter Biehl ve Eva Rosenstock başkanlığında) ve Edirne Trakya Üniversitesi'nden katılan ekip (Burçin Erdoğan başkanlığında).

Figür 1

Yayına Yönelik Çalışma Sezonu

Ön raporların sunumları esnasında, kazıları gerçekleştiren arkeologlar her bir bina üzerinde ayrı ayrı çalışmışlar ve binaların kendi içerisindeki ve binalar arasındaki stratigrafik ilişkileri çözümlenmeye çalışmışlardır. Ayrıca kazı sezonu boyunca laboratuvar ekipleri ve araştırmacılar analitik çalışmalarının sonuçlarını sunmuşlardır. Bu sonuçların ortaya konulması ile çok ilginç ve beklenmedik bir takım olguların ortaya çıktığı görülmüştür. Örneğin, Çatalhöyük'ün etrafında var olduğu düşünülen bataklık alanın şimdiye kadar düşünüldüğü kadar höyüğün her tarafında aynı özelliklere sahip olmadığı anlaşılmıştır.

Yerleşimin yakınında, tarım yapmaya elverişli bir takım kuru arazilerin var olduğu sanılmaktadır. Bu yeni görüş, daha önce inandığımız gibi, tarımın yerleşime uzak alanlarda yapıldığı yorumundan farklıdır. Bir başka yeni bakış açısı da, Çatalhöyük'te sosyal organizasyona yöneliktir. Çok uzun bir süre sosyal organizasyonun oldukça eşitlikçi temellere dayandığı var sayılmış ancak son yıllarda tanımladığımız, daha fazla gömüte sahip ve mimari ve iç dekoratif unsurların çok daha ayrıntılı tasvir edildiği 'tarih evleri' karşımıza çıkmıştır. Bu binalardan çıkan iskeletler üzerinde insan kemiği uzmanlarının yaptığı araştırmalara göre de, bu bireylerin genel sağlığının, birçok açıdan oldukça iyi olduğu belirlenmiştir. Çok yaygın bir görüş, insan topluluklarının geniş yerleşik köylerde yaşamaya başladıklarında, sağlıklarının görünür ölçüde kötüleştiği yönündedir. Gerçekten de, Çatalhöyük'te birbirine bitişik çok sayıda bir arada bulunan ev, bu evler arasında bulunan çöplük alanları ve bu çöplük alanlarında bulunan atılmış insan ve hayvan vücut parçaları, hijyenik olmayan yaşam koşullarına işaret eder. Ancak görünen o ki, burada yaşayan halk, çöplük alanlarının yarattığı sağlıksız koşullardan etkilenmemenin bir yolunu buldukları gibi, evlerinin içlerini çok temiz tutarak, bu koşulların etkilerini azaltmayı başarıyorlardı. Mikroplarla ilgili bir bilgileri olduğunu belki söyleyemeyiz ancak, sağlıklı bir yaşamı nasıl süreceklerini biliyorlardı.

Çıkarılacak yayınlar için bölümlerin yazılmasının dışında, alan planlarının çizimi, küçük buluntuların çizimi ve fotoğraflanması, buluntu gruplarının yayılımı ile ilgili haritalar oluşturulması, yani bir yayın çıkartma sürecinin her türlü aşaması gerçekleştirilmiştir.

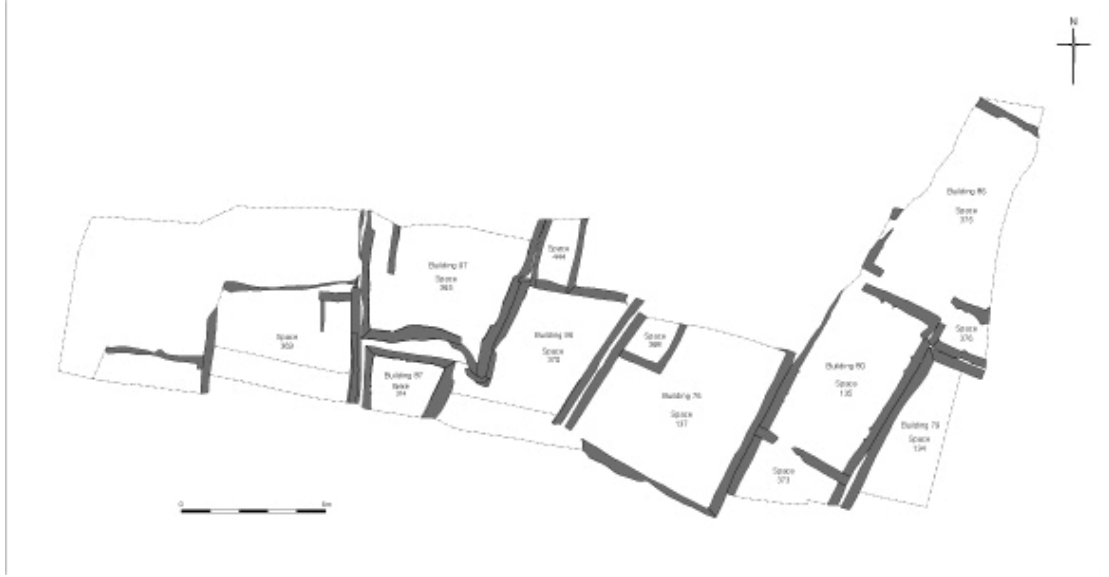
Güney Alanı Kazıları

2011 kazı sezonunda, Neolitik Doğu Höyük'te kazıları ekseriyetle Güney Alanı'nda (bakınız Figür 1 & Figür 2), büyük korugan çadırın altında, yerleşimin zaman içerisindeki gelişimini anlamaya yönelik olarak devam etmiştir. İlk kez, Mellaart'ın Tabaka VI diye adlandırdığı ve daha çok yanmış ve çok iyi korunmuş olan alanları kazmaya başladık. Bu binalardan biri de geçen yıl raporlarda da belirtmiş olduğumuz Bina 79'dur.

Bina 80

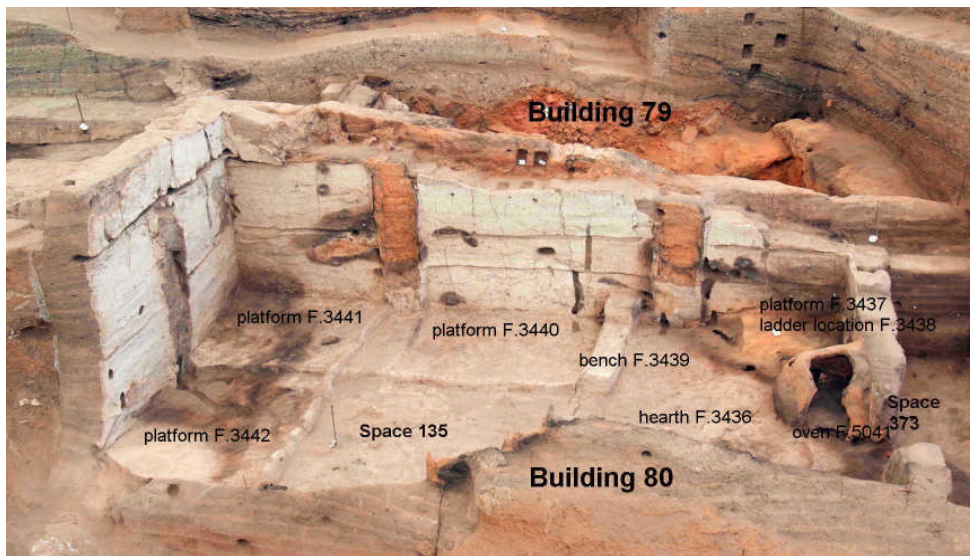
2010 kazı sezonunda kazısını tamamlamış olduğumuz Bina 80, kısmen yanmış bir bina olmasına rağmen, kontrollü bir şekilde terk edildiğinden tabanında çok fazla buluntu bırakmamıştır. Bununla beraber, 2.5 metre yüksekliğinde ortaya çıkan kuzey duvarı bu binayı dikkate değer bir hale

getirmiştir (Figür 3). Beyaz duvarlar dikkatli bir şekilde sıvanmış olup, iç yüzeydeki sıvalar yatay uzanan yiv ve kabartma çizgilerle ayrılmıştır. Bu ayrımların ne sebeple yaratıldığını tam olarak anlamış değiliz. En üstteki kısım, bir ağaç kirişin üstünde uzanan çıkıntıdır. O halde muhtemelen, yatay uzanmış kiriş destek amaçlı olmuş olup, bugün Türkiye’de birçok evde gözlemlendiği gibi, duvarların tuğlalarını sağlam tutmak için yapılmış olmalıdır.

Figür 2

Bina, kuzeyde Alan 135 ve güneyde Alan 373 olmak üzere iki odadan oluşmuştur. Bina dikdörtgen şeklindedir ve kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundadır. Bu yapı en azından 9.20 metre uzunluğunda ve 3.2 metre genişliğinde olup, yapının güney sınırı, güney duvarının ötesine uzandığı için binanın gerçek boyutu bilinmemektedir. Kuzeydeki oda, Alan 135; 5.90-6 metre uzunluğunda, güneydeki oda Alan 373 ise 2.6 metre uzunluğunda olup, yukarıda belirttiğimiz sebepten dolayı tam uzunluğu bilinmemektedir.

Figür 3

Kuzey odasının duvarlarında, sıralı bir dizi dikme bulunmuştur (Alan 135). Doğu duvarındaki F.3428 ve F.3429 numaralı dikmeler, sırasıyla güneyde ve kuzeyde yer almaktadır. Batıdaki dikmelerin arasına yerleştirilen diğer 3 adet dikme, sıvalanmış bir 'enstalasyon' oluşturmaktadır. Odanın kuzey kısmında ise duvara yaslanmış tek bir dikme (F.2533) bulunmaktadır. Bu kuzey duvarındaki dikmenin dışında tümü, yanmıştır ve karbonize olmuş kömür parçalarının analizinden anlaşıldığı kadarıyla meşe ağacı ana yapısal eleman olarak ortaya konmuştur (Dr E. Asouti tarafından yapılan analizler).

Alanın güney tarafında tüm olarak çıkarılmış fırın F.5041, odanın güneydoğu duvarına yaslanmış ve kısmen duvarı kesmiştir. Bu fırının doğu tarafında, küçük bir platform veya yükseltilmiş bir alan (F.3437), merdivenin tabanını (F.3438) desteklemek için yapılmıştır. Merdivenin izinin olduğu tabanda, iki adet merdiven başının yerleşmesi için açılmış, dikdörtgen kesilmiş çukurlar bulunmuş ve bunlardan birinde karbonize olarak günümüze gelmiş olan ağaç parçaları korunmuştur. Merdivenin kuzeyine kalan kısımda bir başka yükseltilmiş alan bulunmuş ve bu aynı fonksiyon için yapılmış bir platformu temsil edebileceği düşünülmüştür.

Bunun kuzeyinde, doğu duvarına bağlı, dar, sıvanmış bir peyke/oturak (F.3439) bulunmuştur. Bu oturağın doğu kısmı kare biçiminde yükseltilmiş olup iki yanından bir çift kırık boğa boynuzu çıkmıştır. Oturağın kuzey kısmında doğu merkez platformu uzanmaktadır. Platformda gömüt çukurlarına ait izler gözlemlenmemesine rağmen, birkaç alanda çökme gösteren yüzey, alt katlardan gömütlerin geleceğine dair göstergedir. Odanın kuzey alanını iki adet platform (F.3441 and F.3442) işgal etmekte olup, F.3432 numaralı desteğin doğu ve batısında yer almaktadırlar. Odanın batı merkezindeki taban kahverengi bir sıvayla kaplanmış (18982). Binanın ocağı (F.3436) fırına yakın konumlanmış ve fırının kuzeybatısında yer almıştır. Batıdaki taban alanı, taban (18982) seviyesinin üstüne çıkmış olup, bu ocağın daha erken tabakada bir platformun üzerinde yer almış olmasına işaretir.

Binanın güney odası (Alan 373), iç mimarisiyle ilgili belirgin bir unsur göstermemiştir, ancak binanın tamamı kazılmış değildir. Bina içerisindeki sıvaların çoğu yangın geçirmiştir, ancak binanın batı duvarındaki bir kısmı camlaşarak korunmuştur.

Bina 80 terk edilirken çok dikkatli bir şekilde temizlenmiş olmasına rağmen, binanın karmaşık iç yapısına dikkat çekecek izlere rastlamak mümkündür. Örneğin, doğu duvarındaki merdiven girişinin yakınında bulunan iki boğa boynuzu kökü bulunan oturak buna bir göstergedir. Ve batı duvarının merkezinde, Bina 79'da bulduklarımıza benzer, dikey ve sıvanmış dikmelere bağlanmış üç adet enstalasyonun izleri gözlemlenmektedir. Bina 80'de batı duvarında bulunan bu izler, geniş sütun başları ve sıvanmış keçi kafatası gibi daha önce bulduğumuza benze unsurlar olabilir (Bina 79'da bulunduğu ve geçen yıl raporlarda belirtildiği gibi). Bina 80'de, Bina 79'da olduğu gibi ikinci bir katın izine rastlanmamıştır.

Binanın ana dolgusu yanmış yapı parçaları ve kömürleşmiş kalıntılar (bazıları botanik kalıntılar ki yiyecek depolanmasına işaretir, bazıları ise yanmış ağaç

parçalarına işaret eder) ile doludur. Tabanda bulunan dolguda ise çentikli bir obsidyen bıçak (18939) bulunmuştur. Güneybatı dikmesinin (F.3431) çevresindeki dolguda kemik aletlerin, mini kil topların ve obsidyenin olduğu bir buluntu topluluğu (18940) ortaya çıkmıştır. Buna benzer olarak, en kuzeydeki dikmenin (F.3433) yanmış parçalarının çevresinde bir grup obsidyen ve küçük çakıl taşları (18965) ile bir grup obsidyen alet kuzey odasının doğu duvarında yer alan bir nişte F.3434 bulunmuştur.

Bu buluntuların dışında bina, bir dizi yıkım işlemi ile birlikte, 'geleneksel' bir dolgu sürecine gitmiş görünmektedir. Bu yıkım tabakalarının parçası olmayan tabakalar, homojen killi çamurdan oluşmuş ve bu toprak muhtemelen başka bir yerden taşınmıştır. Bu başka yerden getirilen dolgu toprağı binaya boşaltılırken, binanın geride kalan üstyapısının da bu işlem esnasında düzlenmiş olduğu şüphe götürmez.

Ev Dışı Alan 344

Bina 79 ve 80'nin kuzeyinde, bu binalarla çağdaş (bakınız Figür 2), 2009'da kısmi olarak kazısı yapılmış olan Bina 86 yer almaktadır. Bu sezon çalışmalarının amaçlarından biri de, bu binanın üstünde yer alan Alan 344'ü kazarak Bina 86'yı tamamen ortaya çıkarmak idi.

Alan 344, Bina 79, 80 ve 86'dan sonra oluşturulmuş bir bina dışı alandır. Bu alan muhtemelen söz konusu binaların yangın geçirdikten sonra yıkılmasıyla beraber, düzlenmiş ve bir çöplük alanı olarak işlev görmüştür.

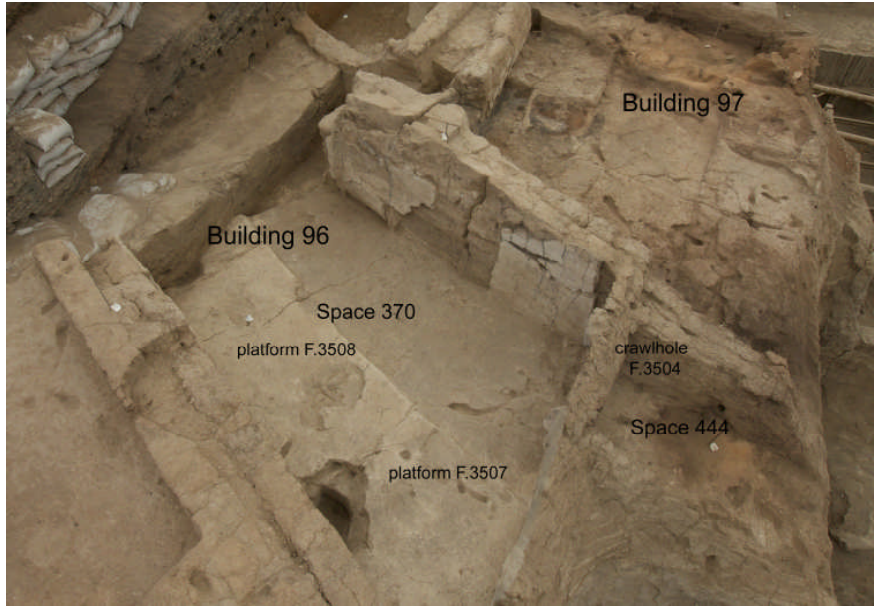
2010 kazı sezonunda kazılan kısmın, ince tabakalardan halinde bulunan ev içi artıklarının sıkıştırılmış halde yatay bir yüzey oluşturduğu gözlemlenmiştir.

Bina 96

Bina 80'nin batı kısmında, bize önemli stratigrafik bilgi sağlayan, Bina 96 ve Bina 97 kazılmıştır (bakınız Figür 2). Bina 96, geçen yıl kabaca tasvir edilmiş ve bu yıl da son kullanım tabakasına kadar kazısı yapılarak tamamlanmıştır. Bu bina iki odadan oluşmaktadır; binanın ana odası olarak tanımlanan Alan 370 ve kuzeydeki depo odası olan Alan 444 olmak üzere (Figür 4). Binanın güney kısmı açma sınırlarının dışında kalmış olup, alanın batı kısmı daha sonraki bir bina tarafından kesilmiştir. Kuzey kısım 1960'lardaki kazılar sebebiyle tahribata uğramıştır.

İki oda arasındaki geçiş kuzey duvarındaki (F.3505) bir geçit (F.3504) sayesinde yapılmaktadır. Bu geçit, 0.94 metre genişliğinde ve 0.61 metre uzunluğundadır. Bu geçitin üst kısmı ahşaptan bir üst eşikle sağlamlaştırılmıştır. Bu eşiğe ait fitolit kalıntılarını gözlemlemekteyiz. Buna ek olarak depo odasının doğu tarafındaki, ahşap kirişin bir kısmı yanarak korunmuştur.

Ana oda olan Alan 370, kuzey duvarında 4.55 metre genişliğinde olup, simetrik olmayan bir biçimde güneyde açma sınırına doğru uzanır. Alanın kuzey bitimi daha geniş olup 3.40 metreden başlayıp, batı duvarının yön değiştirdiği kısımda 2.44 metreye doğru daralır ve batı duvarına dik açıyla yapılmış bir duvarla tekrar genişlemektedir.

Figür 4

Duvara dayalı dört dikmenin duvar sıvasındaki izi görünür biçimdedir. Dikmelerden biri (F.3503), binanın genişlediği batı kısımdaki köşede bulunmaktadır. Dikmelerden ikisi (F.3506 & F.3500) ise duvardaki geçitin kuzey depo odasında kalan tarafını, yanlardan kuşatmaktadır. Doğu duvarında, iki platformun arasında, basamağın bulunduğu kısımda bulunan dikme izi, burada da bir dikme bulunduğuna işaret olup, beşinci bir dikme de muhtemelen açma sınırlarını aşan, doğu duvarının ötesinde yer almaktadır.

Doğu duvarına yaslanmış iki platform bulunmuştur. Alanın kuzeydoğu köşesinde, aşağı yukarı kare biçiminde, doğudan batıya 1.33 metreye 1.66 metre bir platform (F.3507) bulunmuştur. Bu platform güneye doğru, bir doğu platformunun altına girmektedir. Bu doğu platformu (F.3508) 2.76 metre uzunluğunda olup, bulunan diğer platformlara göre oldukça uzundur. Ayrıca bu platformun merkez kısmında oldukça belirgin bir çökme gözlemlenmekte ki bu da platformun altında çok sayıda gömütün bulunduğuna işaret etmektedir. Bu binanın içerisinde çok katlı sıva kullanımına da işaret eder (aşağı yukarı 40 mm) ki bu da binanın çok uzun yıllar kullanıldığını göstermektedir. Her iki platformun da batı kenarında bir takım izler görülmekte ve bu durum da bu lokasyonlardan bir takım mimari unsurların çıkarıldığına işaret etmektedir. Doğu platformunun güney kısmında bir oturma kısmi olarak gözlemlenmiştir. Oturma (F.3509) 0.48 metre genişliğindedir. Platformların ve oturma kısmının batısında, gri kilden yapılmış taban oturma kısmının bitimi ile aynı seviyededir. Bu genel taban alanı, oturma kısmının bitiminden, batı duvarındaki direk izine doğru uzanır. Taban tabakalarının kuzeyde, kuzey depo odasının kahverengi kilden yapılmış olan tabanın üzerine doğru çıkar.

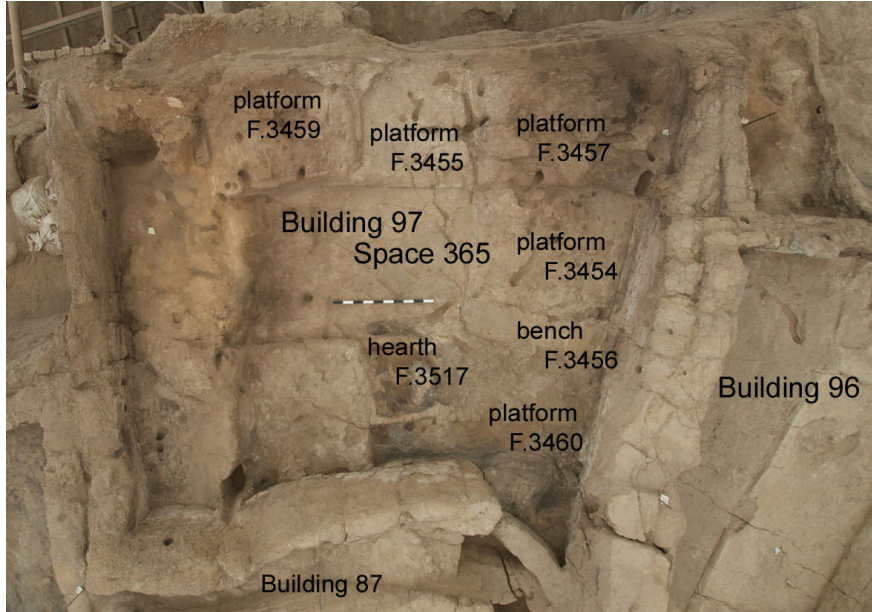
Alan 370'de iki adet niş bulunmuştur. Birincisi duvardaki geçitin üzerinde yer almış olup, 0.18 metre genişliğindedir ve duvarın içerisine 0.15 metre kadar girmiş olup boyu 0.19 metreye ulaşır. İkinci bir niş ise (F.3511) doğu duvarının alt kısmında bulunmakta olup duvarın sıvası nişin duvarın içine giren kısmını ve arkasını kaplamaktadır. Bu nişin 0.58 metre genişliğinde, 0.10 metre uzunluğunda olup, duvarın içine 0.16 metre kadar girmektedir.

Bina 96'nın kuzey depo odası olan Alan 444, 0.95 metre genişliğinde olup, geçit, odanın güney kısmında aynı boyuttadır. Oda 2.20 metre uzunluğundadır ancak 1960'lı yıllara ait kazılarda kuzey kısmı tahrip olmuştur.

Duvar sıvasının kalınlığından anladığımız kadarıyla bina çok uzun süre kullanımda kalmıştır. Bina terk edilmeden önce temizlenmiş ve terk edildikten sonra Alan 370'in batı köşesine bir grup hayvan kemiği atılmıştır. Bu kemik topluluğu, çöplük alanlarında bulunan hayvan kemiği kalıntılarında farklılık göstermekte ve daha çok tüm ve tüme yakın parçalardan oluşmaktadır. Bulunan hayvan kemikleri arasında; bir sığır kürek kemiği, bilek kemikleri ile birlikte bulunmuş iki sığır ön kol kemiği, bir çift koyun/keçiye ait leğen kemiği, iki sığır topuk kemiği ve bir takım omurlar. Bu kemik buluntu topluluğu bina terk edilirken atılmış olup, bu açıdan bir kapama tabakası dediğimiz binanın kullanımının son tabakalarından biridir. Doğu platformunda bulunan bir tek kil topunun (19216) dışında, tabanda veya platformlarda, binanın son kullanım aşamasına ait bir kalıntıya rastlamamış bulunuyoruz.

Bina 97

Batı kısımda 1962 yılında E.VIB.28 olarak kazılan Bina 97 (bakınız Figür 2) yer almaktadır. Bu sezon çalışmalarının büyük bir kısmı, 1960 yıllardan kalma dolgu toprağın temizlenmesine, binanın mimari planının çıkarılmasına ve tanımlanmasına ayrılmıştır. Bu çalışmalar 2011 yılında binanın tümüyle kazılmasına hazırlık niteliğindedir (Figür 5).

Figür 5

Binanın kuzey kısmı 1962'den beri açık kaldığından erozyona maruz kalmıştır ve binanın güney kısmı, muhtemelen güneyde Bina 87'nin yapımı ile birlikte tahrip olmuştur. İleride yapılacak kazılarla buradaki ilişkiler açıklığa kavuşacaktır.

Binanın kuşbakışı planı asimetrik biçimli bir odadan ibaret olduğunu gösterir (Alan 365). Boyutu güneyde 4.6 metre ve kuzeyde 6.2 metre genişliğinde olup kuzey-güney uzunluğu 5 metredir. Dört adet ahşap direk izi tespit edilmiştir;

güney duvarı direği (F.3453), batı duvarı direği (F.3519), doğu duvarı direkleri (F.3451) ve (F.3452).

Bir fırın/ocak alanı odanın güneybatı kısmında yer almakta olup, odanın etrafını her bir duvarda yer alan platformlar çevirmektedir ((kuzeybatı platformu (F.3459), merkez kuzey platformu (F.3455), kuzeydoğu platformu (F.3457), merkez doğu platformu (F.3454), güneybatı platformu (F.3460))

Binanın yanık birincil dolgusu (19229) iki adet kömürleşmiş tahıl grubunu içermektedir (19238) ve (19242). Kömürleşmiş tahıl etrafında fitolit kalıntıları ile birlikte bulunmuş olup, bu da tahılın yüksek bir yerde bir sepet içerisinde asılı duruken düşündüğüdür. Tahılın bu şekilde kömürleşmiş olması, yanan çöküntünün tepeden düştüğünde düşük ısıyla yandığına işaret eder. Tahılla birlikte, 2 obsidyen deliciden (19241) oluşan buluntu topluluğu ortaya çıkarılmıştır.

Bina 97'nin batısında tanımlana bina dışı alan Alan 369'dur (bakınız Figür 2). Bu alan kazılarına geçen sezon bırakıldığı yerden devam edilmiş olup alan ince çöp tabakalarından oluşan ve çığnenerek düzleşmiş bir çöplük alanı olarak tanımlanmıştır.

4040 Alanın Kazıları

Bina 77

Bu sezon planlanan çalışmalar arasında 4040 alanında kazı yapılması ön görülmemiş idi. Bu alandaki çalışmaların ana amacı, konservasyon işlemlerini gözlemlenmek ve sürdürmek idi. Ancak kış ayları boyunca Bina 5 ve 77'de gözle görülür bir yıpranma olmuştur. Özellikle yangın geçirmiş Bina 77'de sağlamlaştırılmış birçok duvar ve sıva, yumuşamıştır. Bunun üzerine, ağır yangın geçirmiş binaların sıvalarını ve duvar unsurlarını kaldırarak, daha sonraki aşamada duvarları yeni sıvayla sıvamayı ve önemli mimari unsurları yeniden yapılandırmayı ön görmüş bulunuyoruz.

Bina 77'de bu işlemlere başlarken, en üsteki sıva tabakalarını kaldırıldığında, bu aşamada ana odanın daha önce düşünüldüğünden çok daha karmaşık bir yapısı olduğu anlaşılmıştır. Kaidelerin üzerinde boğa boynuzlarının bulunduğu kuzeydoğu platformunun etrafının defalarca kırmızı boya ile boyandığı görülmüştür. Kırmızı boya platformdan başlayıp, platformun birleştiği duvarlara doğru uzanmaktadır. Ancak platformun batı kısmı ve kuzey nişin batı kısmında bir duvar sıvasının oyularak yapıldığı bir panel ortaya çıkmıştır (Figür 6). Bu süsleme hem muntazam hem eğri çizgilerden oluşmuş olup, ileride yapılacak kazılarla nereye kadar uzandığı tespit edilecektir. Doğru duvarında, platformun ve kırmızı panelin üzerinde, yatay uzanan ve eğri çizgilerden oluşan son derece güzel bir duvar resmine rastlanmıştır. Ancak kuzey duvarındaki, platformun üzerindeki kısım en etkili buluntudur.

Figür 6 & 7

Buradaki nişin üzerinde bulunan sıvalı koç kafatası ve boynuzları, kırmızı bir panelle çevrelenmiş ve koç kafatasının sağına doğru ise çok iyi korunmuş bir kırmızı boyadan el basması duvar resmi, 1960'larda birçok evde bulunduğu biçimde bulunmuştur (Figür 7). Sonuç olarak bu kuzeydoğu platformu önemli bir unsur olarak öne çıkmıştır.

Yapı iki alandan oluşmaktadır (Figür 8), batıda bir depo alanı olan Alan 337 (4.10 metre x 2.00 metre) ve doğu kısımdaki daha geniş bir alan olan, Alan 336 (4.40 metre x 4.40 metre) olmak üzere.

Alan 337'nin bütün tabakalarının kazısı yapılmış ve kuzeyine düşen bir silo kompleksi (F.3092) ile güneyinde bir çukur havza kompleksi bulunmuştur (F.3090 & F.3091).

Bu siloların tepe kısmı, ince koyu renkli bir kil kullanılarak yapılmış ve 0.85 metre yüksekliğinde korunmuş odaya 2.02. metre genişliğinde yayılmış olup ortada ikiye bölünerek 1 metre karelik bir depo alanı oluşturmaktadır. Silonun doğuya bakan iç kısmı, ikinci bir kil tabaka ile sağlamlaştırılmış olup (19030), ilk yapıldığı aşamadaki renginden bir miktar farklılık göstermektedir. Doğu tarafa ilştirilmiş bir küçük yuvarlak silo bulunmaktadır. 0.30 metre çapında olan bu silo, her biri 1 cm kalınlığında olan iki kil tabakası ile sıvanmıştır (19035 & 19034).

Güney duvarı boyunca tahrip olmuş üç çukur havza bulunmuştur. Bu üç çukur havza, kuzeydeki silolarla birlikte, odanın ilk yapım aşamasında yapılandırılmış olup, odanın altında kazısı yapılmamış olan yapının dolgu toprağının hemen üzerinde yer almaktadır. Her üç çukur havza da sıvanmış ve evin terke edilmesinden sonra ve yangın geçirmesinden önce tekrar sıvanmıştır. Orijinal yüzey küçük taş, kemik ve kömür parçaları içermektedir. İki (19012 & 19014) küçük obsidyen ve çanak çömlek parçaları içerir.

Daha geniş bir oda olan Alan 336'daki odaklanan kazı alanları kuzeydoğu (F.6051) ve doğu platformları (F.6052) ile güney platformu F.6060 ve ocak alanıdır F.6064.

Platform F.6051'yi yanlardan kuşatan boğa boynuzlu kaidelerin, yaban öküzünün kafatasına bağlı olduğu ortaya çıkmış ve kafatasının üst boyun kısmından, göz çukurlarının üstüne kadar kesilmiş olup boynuz kılıflarının böylelikle düşmesinin engellendiği görülmüştür.

Doğu platformu olan F.6052'de yapılan kazılar sonucunda iki adet gömüt ortaya çıkarılmıştır (F.3600 & F.3601). Birincil gömüt, daha sonraki bir gömüt tarafından tahribata uğramış ve bir yetişkine ait, yalnızca bir kafatası (doğu) ve ayaklar (batı) in-situ olarak korunmuş olup (Sk.19038), geri kalan kemikler ya yerinde değildir ya da daha geç olan gömütle birlikte gömülmüştür (Sk.19053). Birey muhtemelen sağ tarafına hoker pozisyonunda yatırılmıştır. Bu gömüt binadaki en son gömülen gömüt F.3601 ile birlikte tahrip olmuştur. Bu son gömüt oval şeklinde açılmış bir çukurun (19023) içine yerleştirilmiş olup, genç yaşta olan ergen bireye ait olup (Sk.19022), sol tarafına hoker pozisyonunda yatırılmış ve kafası batıya yönelik çevrilmiş olup kuzeydoğu platformuna doğru bakmaktadır. Kemikleri yangın ile siyahlaşmış ve beyin kafatasının içinde muhtemelen karbonize olup korunmuştur. Bununla beraber, kuzeydeki mezarlığa dikkatli bir şekilde, birincil tahrip olan gömüte (Sk.19053) ait uzun kemiklerle bir çocuğa ait kafatası (Sk.19039) yerleştirilmiştir

Güneydeki fırın/ocak tabakası da kazılmış ve 5 yapım aşaması olan bir fırın (F.3609, F.3607, F.3608, F.3606, F.3603), bir çukur havza (F.3605) ve ocakla (F.3605) birlikte bulunmuştur.

Batı Höyük Açma 8

Figür 8

Burçin Erdoğan ve Trakya Üniversitesi'nden ekibi Batı Höyük'teki Kalkolitik binalarda çalışmalarını sürdürmüşlerdir (bakınız Figür 1). Bu sezonda iki yapı kısmi olarak tanımlanmıştır, Bina 78'in doğu kısmı ve yüzey toprağın hemen altında tanımlanan Bina 94 (Figür 8). Bina 94, 5 x 8 metre boyutlarında dikdörtgen bir binadır. Binanın kendine ait duvarları vardır, komşusu olan Bina 78'den 0.40 metrelik bir uzaklıkla ayrılır. Güneyindeki boşluğun bir kapı olabileceği düşünülmüştür. Bina 94'ün duvarları düzenli bir şekilde sıvanmış değildir ve kırmızı boyayla ilgili herhangi bir iz rastlanmamıştır. Binanın içinde iki payanda bulunmuştur. Kuzeydeki payanda F.2971, 0.8 x 0.75 m

Figür 9

uğratması ve tabakaların birbirinden ayrılmasını sağlaması olup bu duruma hiçbir konservasyon işlemi karşı duramamaktadır.

Figür 11

Bina 5 ve Bina 77'deki konservasyon işlemi; 10 veya 25% oranında Primal AC-33 (akrilik dispersiyon)'un saf su ile karıştırılması ile enjekte edilen sıvalı duvar ve depoların sağlamlaştırılması olmuştur. Sıvalı duvarlardaki çatlak ve deliklerin kapatılması için, kireç temelli harç ve sulu harç kullanılmıştır. Buna ek olarak, mevcut çevre koşullarını engellemek mümkün olmadığı için duvarların, yerel ve doğal malzemeyi kullanarak sıvanması yolu ile kerpiç kalıntılarının korunması sağlanacaktır (Figür 11).

Güney Alanı'ndaki konservasyon çalışmaları kazılar devam ettikçe işlem görmüştür. Konservasyon çalışmaları özellikle Bina 80'nin sıvalı duvarlarını ve buna bağlı mimari unsurlarını korumaya yönelik olmuş ve F.2533 no'lu kuzey duvarının yıkılmasının engellenmesine karşı çalışmalar yürütülmüştür.

3 Boyutlu Lazer Tarama

Kaliforniya Merced Üniversitesi'nden kazılara katılan bir ekip 3 boyutlu lazer tarama işlemi projemizin çalışma yöntemlerinden biri haline sokmuştur. Bu ekip çalışmalarını; kazı alanlarının ile buluntuların 3 boyutlu dokümantasyonu olmak üzere iki ana noktaya yöneltmiştir. Mikrostratigrafi için nirengi tarayıcı (Minolta 911), buluntular için ise bir görsel tarayıcı (Nextengine) kullanılmış ve binaları ve geniş kazı alanlarını taramak için ise tabaka tarayıcı (Trimble CX) kullanılmıştır. Dokümantasyon işlemine birçok farklı açıdan yaklaşımı sağlamak için farklı teknolojilerin kullanılması gerekli görülmektedir (Figür 12).

Types of scanners

Trimble CX

Minolta 910

Nextengine

Trimble GX 3D

Figür 12

Alan Sunumu ve Görselleştirilmesi

Çatalhöyük'ün ziyaretçilere sunumu, çok yönlü bir proje olup, hem yerleşim alanının teşhir edilmesini hem de projenin geleceğinin planlanması ve geliştirilmesini temsil eder. 2010 yılı kazı sezonu içerisinde kısa vadeli projeler tamamlanmış olup, uzun vadeli projelerin ise planlama ve hazırlık aşamalarına başlanmıştır.

Bu kısa vadeli projelerden biri A4 boyutunda, iki katlı, 3 panelli, renkli bir broşür Çatalhöyük ziyaretçilerine dağıtılmak üzere basılmış ve önümüzdeki sezonda çıkarılmak üzere hazırlanan Alan El Rehberinin hazırlıklarına başlanmıştır.

Çatalhöyük Ziyaretçi Merkezi'nin yeniden tasarlanması ve modernleştirilmesi uzun vadeli bir proje olup genel ve akademik hedef kitle ile eleştirel mülakatlar sayesinde hedefine ulaşacaktır. Bu aşamada, ziyaretçilerin tepkilerini ölçmemizi sağlayacak küçük ve geçici sergiler ve değişen ilgi alanlarına göre sunumlar hazırlamayı planlamaktayız.

Amacımız, akışkan ve ulaşılabilir bir görsel çevre yaratıp, kendini yeniden üretebilen ve toplum bireyleri tarafından eklemelerin yapılabileceği, kolayca değiştirelebilecek bir sergi alanı yaratıp, her yıl farklı aktivite ve taleplerin karşılanabileceği bir yer haline getirmek (örneğin, eğitim/öğrenim, halk günleri, müze sergisi gibi amaçlara yönelik olarak) Geçtiğimiz sezon içerisinde Ziyaretçi Merkezi'ne, alanı domine eden düz, duvarlara asılı panellerin yanı sıra, alana boyutsallık katacak yeni eklemeler ve yenilikler yaptık (Figür 13). Bunun yanı sıra, kazı bekçileri ve ziyaretçilerle yaptığımız röportajlarla Çatalhöyük'ün ve teşhirinin nasıl algılandığını anlamaya çalıştık.

Figür 13

Toplumla İşbirliği Projeleri

Gülay Sert, Haziran ayı boyunca Yaz Okulu Atölyesini gerçekleştirmiştir. Bu programın başarısı, 2002 yılından beri her sezon devam etmesiyle kanıtlanmıştır.

Bu projenin ana amacı Konya Bölgesi'nden ve Türkiye'nin başka farklı alanlarından genç bireylerin eğitime, Türkiye ve Çatalhöyük'teki arkeolojiyi anlatarak katkıda bulunmaktır. Bir ay boyunca hergün, gün başına yaklaşık 20 çocuk, yerleşim hakkında bilgi edinmekte, daha önce kazılmış alanların atık toprağında kazı yapmakta, Çatalhöyük motiflerini boyamakta ve Çatalhöyük evlerinin ve figürinlerinin modellerini yapmaktadır.

Program her yıl biraz daha gelişmekte ve şimdi Türkiye'nin ve İstanbul'un her yerinden okulları programa dahil etmektedir. Bu durum, otel rezervasyonları ve Konya'daki diğer alanların ziyaret edilmesini sağlayarak doğal olarak yerel ekonomiye katkıda bulunmaktadır.

Toplumla işbirliği projelerinden biri de, Indiana Üniversitesi'nden Dr Sonya Atalay tarafından devam ettirilen toplum arkeolojisi çalışmasıdır. Daha önceki sezonlarda olduğu gibi bu program, Küçükköy, Abditolu, Dedemoğlu ve Çumra'daki yerel halkla işbirliğinin geliştirilmesine yöneliktir. Bu program, yerel halkla ilişkimizi anlamaya yönelik olup, paylaştığımız kültür mirası ile ilgili bizden beklentilerini anlamak ve bu konudaki sorumluluğu birlikte paylaşmaktır.

Daha önceki sezonlarda olduğu gibi, bir başka resimli roman serisini planlayıp geliştirdik, bunun yanısıra kazı alanındaki araştırmalardan son haberleri veren bültenimizi de bastık. Bu resimli roman yerel halkın yerleşimin yönetimi ve gelecek planlarına katkıda bulunmasını teşvik etmekte ve aynı zamanda alanın defincilikten korunmasının önemini vurgulamaktadır.

Yıllık Çatalhöyük şenliği Temmuz ayı sonunda yapılmış olup, Küçükköy and Abditolu köylerinden 500 kişi şenliğe katılmıştır. Yerel bir saz grubu şenlik boyunca ziyaretçilere müzik ziyafeti sunmuş ve çeşitli yiyecek ve içecekler ziyaretçilere ikram edilmiştir. Şenlik boyunca, katılımcı ailelerin çocukları yaz okulu projesinin arkeoloji aktivitelerinden faydalanmışlardır. Buna ek olarak, yerel toplumdaki çocuklarla birlikte oluşturulan yeni Arkeoloji Tiyatrosu grubundan Küçükköy'lü çocuklar bir oyun sergilemişlerdir. Buradaki amaç, yerel bellek, gelenekler, tarih, arkeoloji ve arkeologlar arasındaki ilişkiyi drama sanatını bir yöntem olarak kullanarak sergilemektir.

Ziyaretçiler

Iraklı Delege – Dünya Anıtlar Fonu

18-20 Temmuz arası Irak Anıtlar ve Kültür Mirası Genel Müdürlüğü ve Dünya Anıtlar Fonu'nun Babil'in Geleceği Projesinin Başkanları'ndan oluşan bir delege grubu Çatalhöyük'ü ziyaret etmişlerdir.

Çatalhöyük'ü ziyaret etmeden önce delegeler Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nde toplantılara katılmışlardır.

Çatalhöyük'ü ziyaretin ana amacı Karşılaştırmalı Alan Yönetimi planlarında Çatalhöyük'ün örnek inceleme olduğu bir dizi seminer gerçekleştirmektir. Burada tartışılan başlıklar arasında, alan yönetimi stratejilerine giriş ve uzun dönem amaçlar olarak devam eden arkeolojik kazılar, fon ve sürdürülebilirlik ve toplum arkeolojisi gibi konular tartışılmıştır.

Konferans, Seminerler ve Tur

Bu yıl ayrıca Çatalhöyük'te bir konferans düzenlenmiştir. 24-25 Temmuz arasında gerçekleşen 'Anadolu ve Komşu yerleşimlerin Neolitik'inde İktidar ve Mülkiyetin Temeli olarak Din Olgusu' başlıklı konferansa yaklaşık 100 katılımcı eşlik etmiştir. Konferanstaki konuşmacılar arasında; Prof Ofer Bar-Yosef, Prof Gary Rollefson, Dr Marc Verhoeven, Prof Danielle Stordeur, Prof Harald Hauptmann, Prof Klaus Schmidt, Prof Mehmet Özdoğan, Prof Nur Balkan Atlı, Prof Mihriban Özbaşaran, Prof Douglas Baird and Prof Kostas Kotsakis bulunmaktadır. Bu önemli Neolitik dönem uzmanları bir araya gelip, kazımızın seminer odasında (Figür 14) başkanlıklarını yürüttükleri kazıların sonuçlarını bir sunumla bildirmişler ve Çatalhöyük'le karşılaştırıp sonuçları hep birlikte tartışmışlardır.

Figür 14

Bunu takiben yıllık, arkeoloji, antropoloji, felsefe ve teoloji disiplinlerine mensup uluslararası bir akademisyen ekibi ile gerçekleştirdiğimiz seminerler dizisi bu yılda, yerleşim alanının yorumlanmasına ilişkin felsefi ve teolojik bakış açılarının katkıları ile yapılmıştır. Bu seminerler dizisi, alanın yorumlanmasına oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Çatalhöyük'te dikkat çekilen konular, inanış, sembolizm ve üretimin kontrol edilmesi ile ilgili olmuştur. Burada sorulan sorulardan bazıları şöyledir; Çatalhöyük'te öne çıkan, sembolik veya inançla ilgili objelerin evler arasında, özellikle 'tarih evleri' dediğimiz ev grubu arasında el değiştirmesi ile ilgili güvenilir kanıtlar var mıdır ve 'tarih evleri' sistemi hangi şartlarda değişmiştir, din olgusunun mülkiyet ve iktidara bağlı olduğu ile ilgili Ortadoğu Neolitik'inde başka kanıtlar var mıdır?

Daha sonra bu akademisyen grubu, Çatalhöyük'ü daha iyi anlayabilmek amacı ile ilgili başka kazı alanlarını ziyaret etmişlerdir. Prof. Mihriban Özbaşaran başkanlığında yürütülen Aşıklı Höyük kazısı ziyaret edilmiş, daha sonra Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi gezilmiş ve müzede düzenlenen bir resepsiyona iştirak edilmiş ve son olarak da Prof. Klaus Schmidt başkanlığındaki Göbekli Tepe Höyük kazı başkanı tarafından ziyaretçilere tanıtılmıştır.

Çekilen Belgeseller ve Diğer Ziyaretçiler

14 Haziran günü, "Batıya Doğru Akan Nehir/Bir Küresel Uygarlık Hikayesi" başlıklı, TRT, Al Jazeera, PBS ve BBC gibi televizyon kanallarında gösterilecek 7 bölümlük belgesel dizinin bir kısmı Çatalhöyük'te çekilmiştir. 22 Temmuz Günü, Yale Üniversitesi Mezunları grubundan 60 kişi alanı ziyaret etmiş ve alan turunun ardından akşam yemeğine katılmışlardır.

Bekçi Evi

Koruma Kurulu'ndan 2009 yılından alınan izinle, sonunda yeni bekçi evimiz 2010 baharında yeni yerine inşa edilmiştir (Figür 15). Eve eşyalar yerleştirilmiş ve yaz boyunca kullanılmış olup son yıllarda çökme tehlikesi gösteren eski evin yıkılabilmesine olanak sağlamıştır.

2011 Sezonu Planları

Önümüzdeki sezonda yürütülecek çalışmalar 2010 yılı ile benzerlik gösterecektir. Çalışmalarımız daha çok, çıkarılacak yayınlara yönelik olacak ve Doğu ve Batı Höyük'teki kazı ve restorasyon işlemlerimiz devam edecektir.

Figür 15